

A. K. 121, 37.

COMMENTATIO
DE
CONSVLE GLORIOSO
EX
ANTIQUITATE S. ET PATRIA ERVTO

VIRO
PRAENOBILISSIMO AMPLISSIMO CON-
SVLTISSIMO DOCTISSIMO
DOMINO
IOANNI FRIDERICO
WAGNERO

CONSVLI SANGERHVSANO PRIMARIO
ET GRAVISSIMO

RELIQVA
NATALEM DIEM LXXI.

A. D. XV. IVN. A. O. R. CIOCCCLXVIII.

FELICITER AGENTI

DICATA

AVCTORE

IOANNE CHRISTIANO KOERNERO

A. M. ET AD TEMPL. S. VLRICI

SANGERH. PASTORE

ISLEBIAE

Prelo Io. Philippi Hüllmanni, Typogr. Confist.

*quaedam de Consulibus quibusdam Sangerhusianis
laude dignis.*

Vir Praenobilissime, Amplissime, Consultissime,
Doctissime, Patrone aetatem
Deuenerande,

Si animo Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere Consulatus, oratorum Romanorum principe Cicerone iudice; *Tibi* profecto haec summa nominis gloria iure meritoque decernitur. Hinc si quid esset in me ingenii, id omne in concelebrandis *Tuis* meritis, depraedicandisque beneuolentiae et liberalitatis documentis collocarem. Neque enim vereor, ne assentationis incurrerem vitium, nisi forsitan hanc mihi maculam adspexerint mordaces turgidique criminatores. Loquantur vero publica *Tuae* pietatis, iustitiae, grauitatis, prudentiae, atque dexteritatis monumenta et in rem publicam immortalia merita. Quotusquisque enim est iustus rerum aestimator, candidusque veritatis amator, quin *Tua* delectetur insigni comitate, *Tuo* candore, *Tua* in foro prouida cura ac sapiente circumspectentia, *Tua* denique in consiliis edendis admirabili promptitudine, et in explendis consulis partibus inusitato studio? Laetatur et ouat uniuersa ciuitas, quoties cunque *Te* fasces regiminis fuscipere intelligit, et Nestoreos *Tibi* uouet annos, rectissime augurans, donec optime consultum iri saluti nostrae publicae, dum sub *Tuo* delirescere consulatu dabitur. Habet etiam ecclesiam et schola, quae *Tuo* nunquam non glorientur grauissimo patrocinio. Quemadmodum enim pro *Tua* sapientia

* * *

tia probe cognitum perspectumque habes, florente ecclesia, vigentibusque scholis, florere ciuitatem; sic omne studium, omnem curam, omnemque operam in conseruandis ornandisque templis, scholisque subleuandis, pariter ac in alendis defendendisque utriusque coetus doctoribus sedulo collocas. Non minori curæ *Tibi* sunt reliqua urbis nostræ pia instituta, quibus et pupilli educantur, et paupera languidaque senectus sustentatur. Et ut paucis omnia complectar, nihil prorsus est, quod vel ad puriora sacra tuenda, vel ad utilitatem publicam promouendam, vel ad ciuium emolumenta spectat, quorum omnium ac singulorum non indefessam curam maximamque sollicitationem semper ageres. Practerea in comitiis prouincialibus Dresdensibus solus multoties et tam egregie ac insigniter ciuitatis nostræ consuluisti rationibus, ut exquisitissimas amplissimasque plane laudes superet, et in ingentem dudum admirationem uniuersam rapuerit populi coronam. O quantum ergo beneficium, quanta felicitas, quanta summi Numinis in ciuitatem nostram benignitas, quæ *Te* quantumuis grandaeuum, factum tamen sospitemque ad hunc usque diem praestitit! Hinc quippe solus, post tot e vita difcessos consules, *Tuos* olim collegas, in summum splendidissimæ familiae solatium, et uniuersæ ciuitatis maximum commodum, superstitem feliciter capis auram. Namque quod ad rem *Tuam* attinet familiarem, tanta illi praees prudentia, fidelitate, atque diligentia, ut quiuis paterfamilias herusque praestantissimum in *Te*, quod imitetur, exemplum conspiciat. Denique tot tantaque extant *Tua* in me beneficia, ut ingratiſſimus viderer, si a publica deditissimæ mentis significatione diutius abſtinerem. At o quam vellem facundissimo praeditus essem ore, *Tua* dignis laudibus extollendi innumera munifi-

* * *

nificentiae et benignitatis documenta, *Tuanque* amplissimi nominis gloriam iustis encomiis perorandi! Cum vero leuiter tantum tinctus sum fonte Caballino, et *Tua* praeterea prohibeat singularis modestia, ne in promeritas excurram laudationes: venerabundus tantum celeberrima manifesta diuina prouidentiae in *Te* conseruato vestigia. Quidni ergo hodiernum festum diem iubilaei inter et pia vota transigerem, cum, sicut senex in domo bonum signum est, et umbra senis plus valet quam gladius adolescentis, sic *Te* illustre signum et Senatorii ordinis ornamentum conspiciere liceat. Inter rara enim exempla es rarissimum, et felicitatem, qua gaudes, cum paucis habes communem. Quemadmodum enim magno ingenii acumine et exasciata iudicii vi, sic quoque multarum rerum penitioris notitia, et quae usui praeclaro est viro in auctoritate constituto, consummata experientia a Deo O. M. instructus es. Benignissimum Numen quoque *Tibi*, quod iterum paucis accidit, largitum est prosperam atque vegetam senectutem, quam *Tibi* hinc impense gratulamur, et a diuina munificentia porro exoramus. Sicut enim *Tu, vir venerabilis*, famae honorisque gloriam meritis ac virtutibus consecutus es, sic diuina ipsamet benignitati merito tribuis, quod iisdem tam longo temporis frui spatio datum sit, et hodierno imprimis die gratissima mente recolere. Adplaudo *Tuae* solennitati, pioque affectui, et in debitam fidei tesseram ardentissimas pro incolumitate *Tua* aeternaque felicitate preces spondeo, quippe quibus summa impetrari posse bona Seruator ipse auctor est atque suator. Faxit itaque rerum omnium arbiter, clementissimus Deus, ut per plures adhuc annos commoda secundaque fruaris valetudine, et, qua soles animi contentione, salutem publicam feliciter porro promouere queas. Largia-

* * *

tur necessariam animi corporisque alacritatem, et refarciat vires illibatas, ut et *Tuorum* et uniuersae ciuitatis prosperam fortunam sartam tectamque praestare valeas, et, quod *Tibi* in prouerbio est, semper idem sis. Conseruet humanissimam egregiisque ornatam virtutibus *Coniugem*, generis sui delictum et insigne decus, et suppeditet illi sanitatem robustam, in dulce leuamen *Tuum* et ingrauescentis aetatis perenne solatium. Larga quoque manu omni felicitatis genere cumulet amplissimae *Tuae* gentis fulcrum, *honoratissimum Filium*, Electoralem tributorumInspectorem spectatissimum, ut honorifico, cui communi cum plausu praeest muneri, porro ex voto fungi, et stemmatis gloriam celeberrimi ad feros usque nepotes transferre liceat. Denique voueo precorque quam enixissime, ut quod ex]nutu supremi rerum nostrarum arbitri superest spatii vitae, pacatum fortunatumque sit, donec vitae et felicitatis terrenae satur latabundus beatusque compareas coram throno illo coelesti, qui circumdatus legitur in S. Apocalypsi viginti quatuor senioribus, ubi senectus cum aeternitate et prosperitas terrestris cum coelesti commutatur felicitate.

Vir Praenobilissime, Amplissime, Consultissime,
Doctissime, Patrone aratem deuenerande,

Amplissimi Tui nominis

Cultor perpetuus et apud Deum deprecator

Io. Christianus Koerner.

De

De
 Consule Glorioso

Quanta inter populos dignitatis eminent gloria reges ac principes, tanta fere in ciuitatibus olim coruscasse auctoritate Consules, fidem faciunt monumenta litterarum antiquissima, cum sacra tum profana. Testimonia ex iisdem in medium producere possem paene multa, et argumentum fuscè pertractare: ad antiquitatem vero sacram tantum, itemque patriam inpraesentiarum animum aduertimus. Et primo quidem loco notatu dignum legitur pensum I Reg. XXII. 26:

נָחֵם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קָח מִיְּחָיָהוּ אֶת-מִיכָאֵל מִן-אֲמֹן שַׂר-הָעִיר
 Antiqua versio latina reddidit: et ait rex Israel, tollite Michacum, et maneat apud Amon, principem ciuitatis. Nostra vero Vernacula interpretatur: Der Koenig Israel sprach: Nimm Micha, und lass ihn bleiben bey Amon, dem *Burgermeister*. Vetusissima vero versio Germanica, si non prima, quæ in bibliotheca nostra asseruatur, ita habet: Und der Koenig Israel sprach. Nembt Micheas und er beleib bei Amon den Fürsten der Stat. Porro Italica vetus di Diodati: Et il Rè d'Israel disse a uno, Prendi Mica, e menalo ad Amon, capitano della città. Denique Anglicana: And the King of Israel said, Take Micaiah, and carry him back unto Amon the governour of the city. E quibus versionibus pariter atque ex ipsis sacris fontibus haud obscure intelligitur, tantam fuisse Amonis gloriam, ut supremum haberet in urbe potestatem. Allegari praeterea meretur locus parallelus 2 Chron. XVIII. 25. quem vernacula nostra sic transtulit: Nehmet Mi-
 cha,

* * *

cha, und lasset ihn bleiben bey Amon dem *Stadtvogt*. Hunc quippe consulis titulum hodieque in vicina urbe Islebia florere non sine voluptate intelligimus, cui forte plures vel in Saxonia vel in aliis Germania prouincijs adnumerandæ sunt ciuitates.

§. II.

Incidit Amonis consulatus in tempora Iosaphati, regis Iudæ præstantissimi, magnaue laude conspicui, quippe qui non tantum idolorum excelsa strenue fortiterque sustulit, et nefarios, post Assæ regis animaduersionem, sacrorumque emendationem, superstites idolorum cultores vel capite plecti, vel e prouincijs eiici iussit, verum etiam sacris ipse publicis publicæque salutis egregie consuluit. Pro ea enim qua erat præditus et pietate et sapientia, statuit persuasumque habuit, sine legis diuinæ diligenti inculcatione neque religioni neque regioni securitatique publicæ satis firma poni fundamenta posse. Anno igitur regni tertio per viros probos, et doctos, tam e sacro quam politico ordine, populum uniuersum rite institui legesque diuinas et humanas doceri curauit, quid quod anno imperii vicesimo octauo, ab infelici contra Syros expeditione redux, idem negotium, a Iehu propheta monitus, denuo suscepit, totoque peragrato regno, propullulanti iterum idololatriæ fortiter sese opposuerit, populumque ad verum Dei cultum feliciter reduxerit, subtellicia iudicum visitauerit, virosque pios ac prudentes muneribus publicis graui cum adhortatione præfecerit. Quo facto Deus multiplici Iosaphatum felicitate cumulauit, utpote qui non tantum aduersus Iſraelitas potestare ac armis valuit, sed et apud reliquas nationes vicinas summam nominis celebritatem consecutus est, munera atque tributa vltro exhibentes.

Mag

* * *

Magnis præterea diuitiis ingentique subditorum copia mactabatur, quæ, licet angusti essent regni eius fines, tamen usque ad undecies centena et sexaginta bellatorum millia excreuit. 2. Chron. XVII. XVIII. XIX.

§. III.

Quemadmodum vero optimus quisque suos interdum patitur manes; sic Iosaphatus in eo grauius hallucinauit, quod cum impio rege Israelis, Achabo, amicitiam fœdusque contraheret. Hinc parum abfuit, quin in prælio contra Syros, in quod cum Achabo, inconsulta prorsus ratione, et serio dissuadente propheta Micha, descenderat, funestam crudentamque mortem periret; qualem impietatis iustam dedite poenam Achabus, sceleratissimus atque profligatissimus Israelitarum rex, quippe qui omnem plane religionem exuerat, et in sacrorum cultores puriorum nunquam non crudelissime læuierat. Experiri hinc eius crudelitatem necessum quoque habuit diuinus vates, Michæas, in vincula publica iniquissime detrusus, nulla alia de causa, quam quod exitiosam cladem prædixerat. Ideo enim iussit Achab: *Nimm Micha und laß ihn bleiben bey Amon dem Burgermeister.*

§. IV.

Ad Amonem igitur quod atinet, cuius iurisdictioni tradebatur Micha, de illius quidem vitæ rationibus reliquis nihil memoriæ prodiderunt sacræ literæ annalesque Hebrææ: dignitatem tamen muneris et insignem gloriam neruolè satis deseribunt. Quid enim dici potest illustrius, quid magnificentius, quid sublimius, *principe ciuitatis*? Ita vero appellant Amonem ipsi sacri fontes. Urbem Samariam intelligi, in qua fasces tenuit Amon, non est quod dubitemus, propterea quod uniuersi regni Israelitici caput erat, et Iosaphatus,

B

rex

* * *

rex Iudæ, in eadem procul dubio Achabum solemniter conuenerat. Eo illustrior autem atque præstantior consulatus Amonis censendus est, quem in ipsa metropoli, regioque in conspectu, tenuit. Cuius quippe rei fidem facere omnino videntur ipsi fontes sacri. Quodsi enim natiuam inuestigamus vocis Hebrææ אָמון significationem; generatim denotare intelligimus illum, qui in eminente et singulari dignitate constitutus est, et in alios principatum tenet. Speciatim vero hoc titulo insigniuntur duces copiarum, et exercituum præfecti, qualis fuit Abner, celebris ille inter Iudæos imperator, ætate Saulis, regis famigeratissimi. Deinde apud Ebræos אָמון quoque appellare consuevit præfectos ciuitatum, prouinciarum, tribuum et familiarum. Amonem vero a consulatus munere splendidum principis ciuitatis nomen accepisse, clara textus littera docet. Eandem nimirum habebat summam potestatem, quam Sebal, de quo Iudic. IX. 30: Sebul, princeps ciuitatis, auditis sermonibus Galaad, iratus est. Ceterum plures quidem in unaquaque Iudaica urbe, officiis publicis præpositi viri, similiter principes appellari solebant, nempe chiliarchi, hecatontarchi, pentecontarchi et decadarchi; qui vero supremam tenuit in urbe potestatem, princeps ciuitatis נַטְרֵי עִירָא vocatus est.

§. V.

Diuina omnino origine gaudebant Consules Iudaici; siquidem Moyses, non suadente modo Iethro, sed iussu ipsius Dei, principes tribuum ac ciuitatum cōstituit, Exod. XVIII. Deut. I. 18. Act. XIII. 20; qui et publicis consulere rationibus, et iudiciis præessent. a) Hinc posteriores speciatim iudiciorum præsides nominabantur etiam litium introductores, seu causarum iudicandarum arbitri. Coram eiusmodi

iu.

iudicibus, ipsius gloriosissimi nostri Seruatoris olim causa ventilata est, quemadmodum legitur Luc. XX. 20: *et miserunt insidiatores, qui se iustos simularent, ut caperent eum in sermone, et traderent principatui, et potestati praetoris.* Hic manifeste distinguitur magistratus Iudaicus a Procuratore Romano, Pilato. Per principatum enim princeps ciuitatis Iudaicus, seu Consul indigitatur, cum suo senatu: per potestatem vero praetoris, magistratus Romanus in Iudaea vigens. E quibus conficitur, principem ciuitatis apud Iudaeos fuisse Consulem, seu senatus praesidem, qui potestate decernendi et de causis forensibus sententiam ferendi polluit. Licet enim complures essent in urbibus Iudaeorum iudices, principum titulo ornati, nimirum chiliarchi, hecatontarchi, cet. inter eos tamen omnes ac singulos eminebat princeps ciuitatis, siue Consul, qualis fuit Amon, Samariae princeps. Quemadmodum vero non nisi probi, sapientes, multoque rerum usu negotiis publicis gerendis assueti viri, ad publica admovebantur officia, Deut. I. 13: sic praesertim in principe ciuitatis siue Consule, cum vera pietas, tum summa doctrina et experientia requirebatur, ut eo promptius ac felicius in causis obuiis et grauioribus ius dicere valeret. b)

a) Summa mentis demissione hic allegamus Magnifici summeque Venerabilis *D. Ioann. Christiani Stemler* dissertationem, de prouida summi Numinis cura in conferuando flore amplissimi Collegii Senatorii Sangerhusani conspicua, ad 1 Petr. II. 13. Lipsiae 1728.

Praeterea conferri possunt *D. Gustav. Ge. Zeltner* de adolescentia reip. Isr. siue de Iudicum temporibus, hisque proximis, Norimb. 1698; *Dan. Willh. Moller* de XII. iudicibus Israelitarum, Altdorf 1710.

b) Videatur *Sigonius* de republica Iudaeorum Cap. VII. p. m. 524. *seqq.* ed. Helmst. 1686. §. VI.

* * *

S. VI.

In eo itaque versatur maxima consulis gloria, ut pietatem veramque religionem sincero semper animo colat, ecclesiam Dei protegat, et quantis fieri potest, praesidiis et emolumentis subleuet, et ad ecclesiam coelestem assiduo ipse cursu tendat: ut iustitiam strenue administret, et securitati publicae conseruandae omnem diligentiam impendat: ut in ciues paterno afficiatur animo, atque illorum felicitatem omnino studio omnique opera promoueat: ut in causis dubiis lenitatem praestare seueritati sedulo cogitet: ut denique uniuersae ciuitati exemplum iustitiae, aequitatis, et honestatis nunquam non praecat. Quemadmodum enim magistratus honore ac dignitate reliquos antecellit, et potestate mandandi, vetandi, puniendi, exigendi, defendendi atque munerandi pollet; sic Consulem praesertim omnem mouere decet lapidem, ut ciuibus omnibus atque singulis praeclarum pietatis, iustitiae, prudentiae, ac humanitatis exemplum praebat. Gloria enim, ut verissime iudicat Cicero, est illustris ac peruagata multorum et magnorum vel in suos ciues, vel in patriam, vel in omne genus humanum, fama meritorum. Quam sane nec rectius, nec felicius impetrari a Consule posse existimandum, nisi pietate, iustitia, sapientia, vigilantia, grauitate, paterna denique in ciues propensione. Etenim cum magnorum merita virorum non e dictis tantum scriptisque metienda sint, sed praesertim e praeclare factis; tanto maiorem in consules redundare nominis famaeque gloriam euident est, si velut lumina facesque virtutum uniuersis praeuiceant ciuibus. a)

a) Videantur van Eck, de religione et pietate veterum Iureconsultorum, Halæ recus. 1724; Io. Mich. Heineccius, de Ictis Christianis priorum saeculorum eorum-

eorumque in ecclesiam meritis, Halæ 1713; Henr. Engelhard Schwarz, de pietate et meritis lctorum in ecclesiam, Lips. 1739; Christian Thomafius, de vera pietate iuridica Halæ 1701; Val Ernst Loefcher, de pædagogia magistratus religiosa, Viteb. 1708.

S. VII.

Progredimur ad locum insignem N. T. nimirum Act.

XIII. 6. seqq. Διαθρόντες δὲ τὴν Νῆσον ἀχρι Πάφου, εὗρον τινα μάγον Πευδοπροφήτην, ᾧ ὄνομα Βαριχᾶς. Ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνδραπάτω Σεργίῳ Πάυλῳ ἀνδρὶ συνετῷ. Οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σάλλον, ἐπέζητησεν ἀκῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, et versu 12: Τότε ἰδὼν ὁ ἀνδραπάτος τὸ γεγονός, ἐπίστευσεν ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου. Peragrantes autem insulam usque ad Paphum, inuenerunt quendam magum Pseudopphetam Iudaeum, cui nomen Bar- Iesu, qui erat cum proconsule Sergio Paulo, viro prudente. Hic aduocans Barnabam et Saulum expetebat audire verbum Dei. Et v. 12: tunc videns proconsul factum, credit, perculsus doctrina Domini. Quem locum antiqua versio Germanica supra allegata, et in qua notatu dignum, quod Acta Ap. post epistolam ad Ebraeos collocata sint, sic interpretatur: Vnd da sie waren gegangen durch alle die Inseln untz zu Paphum sy funden einen man Zauberer einen Iuden ein Weissagen des Nam was Barichu der da was mit dem Ratgeben Sergio Paulo dem witzigen mann. Der rufft barnabam und Paul er begert ze hoern das Wort Gotz; et v. 12: Da das het gefehen der Ratgeb das da was gethan er gelauht und wundert sich uber die Ler des Herrn. Nostra autem translatio sic sonat: Vnd da sie die Inseln durch zogen bis zu der Stad Paphos, funden sie einen Zauberer und falschen Propheten einen Iuden, der hieß Bar Iehu, der war

bey Sergio Paulo, *dem Landvoogt*, einen verständigigen Mann, derselbe rief zu sich Barnabam und Saulum und begehrte das Wort Gottes zu hören. Et v. 12: Als der *Landvoogt* das Geschichte sahe, glaubte er, und verwunderte sich der Lehre des Herrn. Liceat rursus adiicere versiones Italicam et Anglicanam. Prior sic habet: Poi traversatal' Isola fin' in Pafò, trovarono quivi un certo mago falso profeta Iudeo, che haveva nome Bar-Iesu. Il quale era col *Proconsolo* Sergio Paulo, huomo prudente (et in nota marginali: o, Proprétore.) Eppo chiamati a se Barnaba e Saulo, richiese d' udir la parola di Dio. Et v. 12: All' hora il *Proconsolo*, veduto cio che era stato fatto, credette, essendo sbigottitto della dottrina del Signore. Anglicana denique verba textus Graecita expressit: And when they had gone through the Isle unto Paphos, they found a certain Sorcerer, a false Prophet, a Jew, whose name was Bar-Iesus. Wich was with the *deputy of the country*, Sergius Paulus, a prudent man, who called for Barnabas and Saul, and desired to hear the word of God. Et v. 12. Then the deputy when he saw what was done, believed, being astonished at the doctrine of the Lord.

Insignis hic obseruatur versionum discrepantia, digna, quæ ulterius discutiatur, et ex ipsis sacris fontibus diiudicetur. Graeca vox ἀνδριπυτος, ut constat inter omnes, denotat proconsulem. Iam vero tale nomen ac officium inter Iudaeos haud obtinuit: hinc vel Graecus vel Romanus sit honoris numerisque titulus necesse est. At enim non Graecus est, etiamsi vox Graeca sit. Graeci enim iudiciorum suorum praefides appellarunt ἀρχοντας, ἐπιστρες, προδρες cet: quare Romanam esse officii publici denominationem facile colligitur. Videlicet, Iudaea, tunc temporis, Romana erat prouincia,

* * *

armis acquisita, et ad instituta legesque Romanorum regebatur, vel per propraetores, vel per proconsules. Antiqua proinde versio Germanica, pariter ac nostra vernacula in transferendo vocabulo *ἀνδραγαθία* ambiguitate omnino laborant, reliquae vero versiones, Italica nimirum et Anglicana natiuae vocis *ἀνδραγαθία* propius accedunt. Nam quod ad Anglicanam spectat, quae per *deputy* reddidit, suo idiomate denotat vicarium, legatum, et proregem, quales appellationes Romanorum propraetores et proconsules in prouinciis utique induisse, historiae Romanae conditores affatim euincunt.

S. VIII.

Textus argumentum si perpendimus, in eo erant S. Paulus atque Barnabas, ut euangelium Iesu Christi inter gentes promulgarent. Vbiq̄ue autem fere locorum multa ac grauius reppererunt obstacula, partim a philosophis, partim a rude et infrenata plebe, partim a circumcellionibus et magis conciliata. Et in urbe quidem Paphos reluctabatur iis Elymas, homuncio, et infamis nequitiarum et praestigiarum artifex, quippe qui miram inierat, calliditate sua, Sergii proconsulis gratiam. Posteaquam vero sancti Apostoli docendi euangelii gratia appulerant, accidit, ut proconsul quoque illius desiderio teneretur. Videlicet, ecclesia Antiochena doctoribus abundante; Paulus atque Barnabas, diuino acti spiritu, in Seleuciam profecti sunt, porro in Cyprum, et primum Salamine, deinde Paphos euangelium edisseruere. Quo in posteriore oppido sanctis illorum conatibus hostiliter aduersatus est Bar-Iehu, a technis, et praeuaricationibus, Elymas cognominatus. Hic profligatae malitiae arbiter, omnes intendit impietatis suae nervos, Sergium proconsulem ut a fide in Christum auerteret. Incaustum tamen iuit execrabile

* * *

bile artificium, Sergio euangelium Iesu Christi alacriter amplectente, atque pie venerante, Elyma vero oculorum acie orbaro. Quod inexpectatum, et sempiterna memoria dignum, facinus praeter omnem dubitationem allexit plures, fidei Christianae nomina dandi. Pertinebat quippe miraculum, in praestigiatore Bar-Iehu ab Apostolis perpetratum, ad primordia muneris Apostolici, cuius porro rite obeundi nouum argumentum praebuit. Incredibile enim sancto praesertim Paulo et laetitia et parrhesiam attulisse, quod tam illustrem, tantaque in dignitate constitutum virum, Sergium, Christo lucratus sit, ne minimum quidem est dubium. Hac etenim ratione, desideratissima Apostolo pandebatur via, per omnem insulam euangelium porro intrepide annuntiandi. Nam, quae Dei erat sapientissima atque sanctissima rerum moderatio, Elymae mors promerita haud inflicta fuit, sed oculorum modo caecitas, quam tamen internecone peiorem censet Sophocles. a) Ita quippe Deus O. M. manifestum et insigne potentiae pariter atque clementiae suae documentum inter gentiles extare iussit nationes, quantoque flagret desiderio, caecitatem mentis iisdem abstergerendi. Nam sicut obtusi sensus, et hebetudo oculorum vehementer officiant vitae humanae: sic longe funestius detrimentum animae adfert doctrinae contemptus et ignorantia euangelicae. A qua graui pernicie immunem praestitit Sergium diuus Paulus, mirifico Dei adiumento subleuatus.

a) In Oedipo v. 1382.

§. IX.

Dissentiunt inter se eruditi circa amplissimi conditionem muneris Sergii, aliis propraeturam denominantibus, aliis

aliis proconsulatum. a) Priores prouocant ad antiqua historia Romana monumenta, e quibus liqueat, Cyprum fuisse prouinciam Praetoriam, non consularem. Posteriores inhaerent ipsi textus sacri vocabulo *ἡδύπυτος*, et Sergium proconsulem pronuntiant. Posteaquam enim e republica Romana reges exulare iussi erant, non nisi consules summum in imperio magistratum tenuere. Tanta vero obruebantur plerumque negotiorum publicorum copia atque mole, ut rite obeundis singulis muniis, in quavis temporum facie, haud sufficerent. Eligebantur hinc praetores, qui in ciues Romanos, et praesertim in urbe, ius dicerent. Expeditionibus vero bellicis insigniter aucto imperio Romano, expugnatisque prouinciis, nouus creatus est praetor, et peregrinus appellatus, qui in exteris regionibus, per arma acquisitis, iuri dicundo operam nauaret. Vocabatur etiam propraetor, quo facilius discerni posset a praetore urbano, Romae degente. Propraetorum itaque numerus tantus fuit, quantus numerus prouinciarum, et cum hae non unius et eiusdem essent conditionis, sed aliae maiores, pinguiores et opulentiores, aliae minores atque viliores; hinc, ad vitandam animorum exacerbationem, rixasque ignominiosas arcendas, per sortem distribui, consueuerant propraeturae. b) In quacunqve prouincia, causa tantum non omnes Romano peracta sunt more, foraque in singulis aperta urbibus, conuentusque iuridici, quorum saepe plures in una extitere prouincia, vel etiam urbe. Praesides autem omnium in prouinciis iudiciorum fuere, cum propraetores, tum proconsules, adscitis ut plurimum cauffidicis Romanis, qualem fuisse olim Trebatium, apud Caesarem in Gallia, Cicero auctor est in literis ad ipsum datis. c) Prouinciae igitur, ut antea commemorauimus, aliae dictae sunt pra-

(d)

C

to-

toriarum, aliarum consulares seu proconsulares, ad quas tandem accessere praesidales sub Caesaribus, in quas vel a Caesare, vel a senatu, prout visum fuit, mittebantur Praesides, et negotiorum publicorum gubernatores. Nolumus iam excurrere in diuisionem prouinciarum, pro diuersitate actuum porro institutam. Alia etenim habita fuit ratio prouinciarum, publica libera; alia, sub Augusto, Claudio et Traiano: alia, sub Diocletiano, Constantino et sequentibus imperatoribus, quorum fere quilibet distributionem prouinciarum immutauit. Sic v. c. Hispania, post bella Punica, diuisa fuit in citeriorem et ulteriorem; Augusti vero aetate in Tarraconensem, Baeticam, et Lusitaniam. Sic Gallia distincta olim fuit in transalpinam et cisalpinam: Iulius autem Caesar transalpinam diuisit in Celticam, Aquitanicam, et Belgicam: Augustus contra in quatuor Galliarum partes, nimirum Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam et Belgicam. Tandem Diocletiani et Constantini temporibus, multae nouae diuisiones ortae sunt, adeo ut sola Gallia in quatuordecim prouincias dispertiretur. Ad Iudaeam quod attinet proprie dictam, et confinem regionem Samaritanam, pariter atque Galilaeam et Peraeam, fuerunt quidem Romanae prouinciae sub iugum missae; diuersa tamen a prouinciis reliquis rectae sunt ratione. Iudaea enim et Samaria Archelao parere necessum habuit, Galilaea vero et Peraea Tetrarchis subiecta fuit. Qua etiam de causa harum prouinciarum praesides Romani, Pilatus, Festus, et Felix nec proconsules vocitantur, nec propraetores, sed procuratores, teste Tacito. d)

a) De qua controuersia prolixas disquisitiones apud Ezech. Spanhemium in orbe Romano diss. II. C. XX. et apud Anton. Pagi in diss. hypatica P. I. C. VIII. vid. b)

* * *

- b) Vide Liuium, L. XXXII. C. XXVIII. seqq.
c) Ep. LVII.
d) In annalibus L. XII. C. LIV. et L. XV. C. XLIV.
§. X.

At enim vero ad Sergium reuertendum est, utpote qui laudabili vitæ ratione, et ingenti in Apostolos fauore, insignem famæ nominisque gloriam sibi conciliauit. Quandoquidem ergo in ipsis sacri textus fontibus expressè Proconsul appellatur, Cyprusque, geographia antiqua teste, a) non ad terras spectauit Iudaicas, sed ampla est maris mediterranei insula, quindecim urbibus ornata; par est, ut in proconsulatum Sergii penitus inuestigemus. Fuit quippe non e Romana tantum gente illustri prognatus, sed a Senatu quoque Romano proconsulatus muneri admotus. Quanta ergo Consules Romani dignitatis honorumque gloria fulgebant, tanta in prouinciis utebantur proconsules. Iam vero constat inter omnes, regia munitos fuisse dignitate consules Romanos, regiaque pompa: hinc facile intelligitur, proconsulum auctoritatem eodem numero habendam esse. Quamquam enim prioribus rei publicæ temporibus, limitibus circumscripta fuit illorum potestas, postea tamen, ampliatis rei publicæ finibus, summam quoque imperandi libertatem nacti sunt. Simul atque vero nouus in prouinciam missus est proconsul, prior intra mensis spatium loco cedere necessum habuit; quo factò, Romæ redux, ingenti solennitate urbem intrauit. b) Ex quo efficitur, Sergium Paulum, ab Apostolis ad amplectendum euangelium perductum, inter illustres omnino pertinere personas, et cum sibi, tum doctrinæ euangelicæ insignem, sua ad Christum conuersione, gloriam peperisse.

- a) Videatur Plinius in historia naturali L. V. C. XXXI.
b) Conf. Cicero Or. XXXVI. de proconsularibus.

* * *

Golzius in fastis consularibus, p. 216; Petrus Relandus in fastis consularibus; Iustus Lipsius de magistratibus veteris populi Romani. D. Io. Engelbrecht de consulibus Helmst. 1699. D. Iæger de præsidibus provinciarum apud Romanos. Ienæ 1698. Mich. Conr. Curtius de senatu Romano, post tempora rei publicæ libera. Hala 1768.

§. XI.

Dicendum itaque nunc est de Sergii virtutibus, quarum quidem duas sacræ laudant paginæ, sapientiam et fidem. Facebant ergo, qui hebetis et obtusi ingenii virum fuisse contendunt, sacro textu perspicue docente, ἀνδρα συνετὸν perhibendum esse, hoc est, virum insigni iudicandi vi, multaque intelligentia præditum. Antiqua versio Germanica eleganter reddidit: den wizen Mann. Nam vox Græca συνετὸς, ex perpetuo Scr. S. usu, denotat virum intelligentem, sagacem, circumspectum, variaequè habitu scientiæ instructum, mentisque perspicacia pollentem, ut possit de rebus abstrusis et difficilioribus rite sentire. Mat. XI. 25. Luc. X. 21. 1 Cor. I. 19. Nullum igitur est dubium, quin Sergius disciplinas philosophicas solide fuerit edoctus, et in omni scientiarum genere præclare versatus, præsertim cum Romæ non tantum litterarum studia maxime floruerint, sed lege etiam cautum fuerit, ne publicis muneribus homines rudes et indocti præficerentur. Qui ergo possemus opinari, Sergium proconsulem, tanto in officio publico constitutum virum, exquisita doctrina rerumque gerendarum grauiissimarum peritia caruisse. Quantancunque vero famæ gloriam nominisque celebritatem, et ingenii acumine, et literarum cognitione, et negotiorum expediendorum arduorum sagacitate sibi comparauerit: longe tamen insigniorem laudis gloriam attulit mentis
in-

integritas, et in verbum Dei et Iesu Christi propensio. Licet enim Elyma familiariter usus fuisset, atque eius praestigiis aliquamdiu fasciatus, Sergius; locum tamen lubeas tandem dedit luci euangelii, et accersitis apostolis, publice fidem professus est. In exiguum itaque nobilitate generis splendentium virorum numerum referendus, qui ad regnum Dei vocati, electique sunt. Accensendus est Cornelio, viro honesto et pio, Caesareæ stationem et praefecturam cohortis Italicae tenenti, quale munus non nisi nobili, virtute et fama conspicuo tradi solebat, auctore Vegetio. a) Mererentur ambo viri celeberrimi, quibus panegyris scriberetur: enimvero, cum testimonium Scripturae, illorum probitati ac meritis exhibitum, omnem prorsus humanam antecellat laudem, nihil addi posse maius et honorificentius censendum. Gloriosos enim extitisse viros, gloriosamque degisse vitam extra omnem plane positum est controuersiam. Nequaquam enim ea animi leuitate, mentisque improbitate laborarunt Sergius, et Cornelius, qua conspurauit sese Gallion, proconsul Achaiae Act. XIII. 12. seqq. Hic enim nec suae salutis, nec famae consulere annisus est, neque pietatis, neque iustitiae defensor ac propugnator extitit, sed iniustissima ratione S. apostolum, a Iudaeis temere accusatum, inauditum abegit, et procul amouit, nec de eo sententiam ferre sustinuit. Reperiuntur eundem, qui in laudis gloriam Gallionis interpretantur, quod in causam Apostoli inquirere detrectauerit. At enim vero fuisse omnino a iustitia quam alienissimum, ex denegata Apostolo causae suae peroratione, in propatulo est. Quamquam enim innocentiam S. Pauli agnoscere visus est; iniuste tamen egit, quod eandem nec publice declarauerit, nec ab aduersariorum turpissimis calumniis vindicauerit. Abi-

gebat quidem illos a tribunali, sed eo consilio, ut illuderet tantum Iudaeis, et Apostolum ulteriori ludibrio exponeret. b) Quod si enim veritatibus diuinis et humanis suum statuisset pretium, et ad virtutis gloriam contendisset; sane cogitasset, iudicis esse, sancta atque impensa in Deum reuerentia ius dicere. Qua lege neglecta, nec dignus quidem habitus est, qui ad fidem Christianam adduceretur, quali maclatus tandem felicitate fuit Sergius, Proconsul Cyprensis. In hoc utique viro et magna animi religio, et insignis rerum gerendarum prudentia ac promptitudo merito celebratur, et parum abest, quin ad imitationem proponendus sit tantum non omnibus ciuitatum bene ordinarum consulibus. c) Quid enim in consule dignius, quid honestius, quid praeclearius, quid denique gloriosius existimandum est pietate, iustitia, sapientia, vigilantia, humanitate, atque paterno in ciues amore. d)

a) De re militari L. II. C. XIV Centurio, inquit, eligendus est, qui sit magnis viribus, et procerata statura, qui hastas et misilia perite iaculetur et fortiter, qui dimicare gladio et scutum rotare doctissime nouerit, qui omnem artem didicerit armaturae, vigilans, sobrius, agilis cet:

b) Videatur Dannhaueri Gallionismus ex Act. XVIII. 12. Argentor. 1664.

c) Non ergo adsentimus Aug. Heumanno, in explanatione N. T. ad h. l. Sergium, perhibenti, fidem Christianam publice non professum esse, ne scilicet ab officio remoueretur. Trita quidem est haec Vertumnorum apologia satis inhonesta, a viris autem doctis et religiosis multoties refutata. Sergio Paulo, inquit Phil. Camerarius, in horis subcisiuis Cent. III. p. m. 4. Sergio Pau-

* * *

Paulo proconsuli Cypri, nec non et Menchemo, familiari Herodis Tetrachæ absque noxa et periculo fuit, cum a Paulo Apostolo ad fidem Christianam tempore Claudii imperatoris conuerterentur. Eodem modo, cum circa id tempus Cornelius Centurio, iussu angeli, a Petro Apostolo ad Christianam fidem cum sua domo, amicis et familiaribus, conuerteretur, acceptis donis et gratiis Sp. S. visibilibus, baptizaretur, idque in publicum emanaret, non reperitur, quod illis Romanis gentilibus a fide sua desciscantibus, id damno vel fraudi fuerit: sicut hæc doctrina in Actis Ap. a Luca Evangelista late describitur.

d) Argumentum hoc fufius pertractarunt Stolze in idea religiosi politici, Viteb. 1690; Nic. Geuder in facerdotio iustitiæ, Altdorf, 1711; Io. Henr. Ziegler de Iureconsultis bonis Christianis, Erfordiæ 1711; D. Io. Franc. Buddeus in concordia religionis Christianæ statusque ciuilib; Halæ 1701; Pierre Roques, dans le traité des Tribunaux de Iudicature, où l'on examine ce que la religion exige des Iuges, des Plaideurs, des Auocats, et des Temoins, 1742.

§. XII.

Restat, ut ex annalibus Sangerhusanis recenseamus Consules, pietatis et meritorum gloria celebres. Prolixa uero oratione illorum meritas laudes prosequi, vetat et angustia temporis, et euitandæ studium adulationis. Quare unius tantum atque alterius, de ciuitate nostra olim præclare meriti, Consulibus honorificam mentionem faciemus. In Chronico nimirum Sangerhusano celebrantur et collaudantur Consules, *Valentinus Hessius, Ioannes Treuner et Heinzius Horn*, quorum cura et praesidio turris ad templum S. Iacobi anno 1542. exstructa est, quæ ad hodiernum usque diem vniuersæ nostræ urbi

Zf 3010 OK X 318 7009

VD 18

* * *

urbi insigne ornamentum præbet. Commendantur porro et sempiterna memoria digni pronuntiantur *Hermannus Kanegiesser* et *Henricus Zilling*, Consules, quibus fasces tenentibus aquæ ductus, in egregium nostrum beneficium, magnis sumptibus, multisque laboribus conditi sunt, annis 1585, et sequentibus. Denique *Ioannes Michelmann*, sinistra licet fortuna usus, præclaris tamen facinoribus magnam nominis famaque gloriam reliquit. Non enim iuris tantum, legumque fuit callentissimus, sed architecturæ quoque peritissimus, extructis diuersis ædificiis, conditaque cisterna magna in foro vetusto, hodie pro funditus euerfa. Claruit quoque amore et liberalitate, tam erga templa, quam erga verbi diuini ministros, scholarumque doctores, vir cetera humanissimus pariter atque granissimus, summa cum gloria viuens, annis 1628, et sequentibus. Ex recentioris æui consulibus Sangerhufanis, famæ et meritorum gloria illustribus, commemorandus inprimis foret, et eleganti oratione dilaudandus *Christianus Leyserus*, Duci Saxo-Weissenfelsensi olim a consiliis, cuius protapia, immortalium meritorum gloria celebris, multisque deprædicanda nominibus, adhuc hodie floret: at cum, peculiari commentatione, memoriam *Leyserorum* perscribere, et ad posteritatem transferre constituerimus; ab eius digna laudis concelebratione iam abstinemus, et leuidensi commentationi finem imponimus.

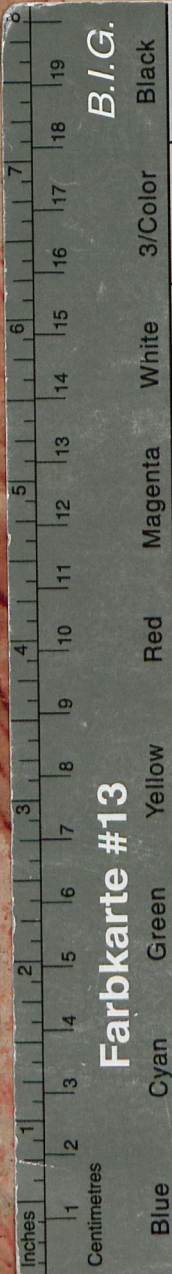

11. C.

Q.K. 21, 37.

Z f
3010

COMMENTATIO
DE
LE GLORIOSO
EX
ATE S. ET PATRIA ERVTO

VIRO
SIMO AMPLISSIMO CON-
SIMO DOCTISSIMO
OMINO
IFRIDERICO
AGNERO

NGERHVSANO PRIMARIO
GRAVISSIMO
RELIQVA
LEM DIEM LXXI.
V. IVN. A. O. R. MDCCCLXVIII.
ELICITER AGENTI
DICATA
AVCTORE
HRISTIANO KOERNERO
AD TEMPL. S. VLRICI
NGERH. PASTORE

ISLEBIAE
ippi Hüllmanni, Typogr. Confist.

*Madam de Consulibus quibusdam Sangerhufjanis
laude dignis.*